

Temetési szolgálatunk tartalma és gyakorlata

■ LÁZÁRNÉ SKORKA KATALIN

Előzetes megfontolások

„Örüljete az örülőkkel, sírjatok a sírókkal” – mondja Pál apostol (Róm 12,25). „Az egyházi temetéssel az egyház arról a szeretetközösségről tanúskodik, amely minden élő és megholt tagját a Jézus Krisztusban összefűzi” – írja Pröhle Károly (*Agenda* 403. o.).

Agendánk temetési szolgálatunk szükségességére és annak tartalmára nézve megfelelő támpontot és egyértelmű útmutatásokat ad. A fejezet bevezetését teljes egészében szükséges ismételtlen átolvasni a téma feldolgozását illetően.

A temetés komplex szolgálat, amelyben minden részegység egyaránt fontos, és komoly felkészülést igényel. Meggyőződésem, hogy ez a lelkigondozói szempontból a legnagyobb tapintatot, igehirdetői szempontból pedig a legnagyobb odafigyelést elváró szolgálatunk.

Előrebocsátom, hogy minél több időt töltött el valaki a lelkési szolgálatban, annál inkább magától értődőnek tűnnek számára a lentebb felsorolt megállapítások. Viszont az is bizonyos, hogy az élet mindig produkál olyan helyzeteket, amelyekkel még nem találkoztunk, amelyekben a Szentírás on tájékozódó hitünk és eddigi tapasztalataink tudnak segítséget nyújtani.

Egyre több társadalmi, családi temetéssel találkozunk, azzal a szomorú és rossz gyakorlattal is, hogy az elhunytak hamvait hazaviszik. Tévhitekkel és sok esetben babonassággal állunk szemben, amelyeket még a temetésre készülve – amennyire lehet – tisztázni kell. Ezekről nem mentesek egy-

háztagjaink sem. A gyászoló lelke nagyon sérülékeny, és mindenkinek személyesen kell megküzdnie hozzátartozója hiányával.

A temetési szolgálatot nagyban befolyásolja, ismerte-e a lelkész az elhunytat, ő maga is ott volt-e betegágyánál, esetleg az utolsó óráiban. Nem feltétlenül könnyebbség ez az igehirdetés szolgálatára nézve. Az viszont igen, ha hűséges, hívő egyháztagjainktól búcsúznak az örök élet reménységében.

Találkozás a gyászolókkal

Településenként vagy a lelkész gyakorlata szerint eltérő lehet, hány alkalommal és milyen formában történik a találkozás a temetés előtt az elhunyt családtagjaival, eltemettetőivel. Természetesen ez függ a temetések éves és heti számától is.

Ideális esetben első alkalommal elhozzák a gyászjelentést, harangozást kérnek, és személyesen egyeztetnek a temetés időpontjáról. Egy következő találkozás során a hivatalban vagy az otthonukban idézzük fel az elhunyt életét, és közösen készülünk fel a búcsúzásra. A temetésig még előfordulhat, hogy telefonon is beszélünk. A temetés alkalmá így a harmadik találkozás, az azt követő istentisztelet pedig a negyedik. (Velem az utóbbi időben többször előfordult, hogy a sírhelyet is együtt néztük meg a családtagokkal, és a temetés utáni számlázás is az én feladatomból volt. Ez is árnyalja a temetésre történő felkészülést, illetve befolyásolja a gyászolókkal való kapcsolatot.) Ma már az is megtörténik, hogy a teljes körű temetkezési szolgáltatás részeként az elhunytrol információkat gyűjtenek a temetési szónoknak is, illetve hogy e-mailen küldik el az elhunyt életrajzát.

A személyes találkozásokat a gyászolók miatt gyakran a lelkésznek kell kezdeményeznie, hiszen ekkor tapasztalhatják meg a lelkigondozás értelmét, nekünk pedig ilyenkor van alkalmunk tanítani a liturgiáról, a gyász kultúráról, érzékeltetni velük a keresztyén közösség szeretetteljes támogatását, hitbeli kérdéseket megválaszolni, együtt imádkozni. Tapasztalatom, hogy ez az imádság minden esetben felszabadító, megbékélést munkál. A családtagok általában hálásak, hogy a bennük levő fájdalom és szomorúság érzését valaki helyettük mondta ki Istennek.

Életrajz, búcsúztató

Eltérő elvárások jelentkeznek arra vonatkozóan, mi hangozzék el az elhunyt életéből. Van, aki a szokások ellenére sem akarja, hogy bármit mondjanak róla. Mélyen hívő testvéreink kérték, hogy csak Krisztusról legyen szó a temetésükön, így az élők hallhatják az evangéliumot, megtérhetnek, és Jézusban örök életre juthatnak.

Ha mégis elhangzik az elhunyt életrajza, mire szorítkozzunk, mennyi időkeretet szánjunk rá? Egy nagyvárosban, ahol mindösszesen tizenöt perc van a ravatalozói szertartásra, igen rövid nekrológot lehet csak felolvasni. Békés megyében a polgári vagy társadalmi temetések során az elhunyt méltóságát és a búcsúzókat hosszú listáját olvassák fel. Az egyházi temetések rendje is kiegészült az életrajzzal és az elköszönők megnevezésével. A nehézséget az jelenti, amikor olyan tényekhez ragaszkodnak, amelyeket nem illendő elmondani, amelyek nem publikusak. Nagy tapintattal kell meggyőzni a gyászolókat arról, mennyi és mi méltó az elhunyt emlékéhez. Azt végképp nem várhatják el, hogy hangot adjunk annak a véleménynek, ki miatt halt meg a családtagjuk.

A búcsúztató esetében a közeli rokonokkal kezdjük a felsorolást, de ma már a mozaikcsaládok említése, egy csoportba rendezése is kihívás, sőt a párkapcsolatok elegáns megnevezése is. A legjobb a legkevesebb búcsúzóra szorítkozni, azokat megemlíteni, akik valós szeretetkapcsolatban álltak az elhunyttal, és ténylegesen gyászolnak. Sokat segíthet a „búcsúznak tőle azok, akik szerették, és akiket ő szeretett” formula. Mindez persze csak akkor működik, ha a gyászolók ebben az érzékeny állapotukban képesek saját temetéssel kapcsolatos elképzeléseiket alakítani.

Meglepő, amikor többoldalas szöveggel állítanak be a gyászolókat, hogy azt szeretnék hallani, amit ők megfogalmaztak. Ilyenkor ugyancsak empatikusan, de határozottan nyilváníthatjuk ki, hogy aki azt leírta, annak is kell felolvasnia, illetve, hogy az egyházi temetésnek csupán egy kis szelete a nekrológ.

Zene, ének

A gyászolók számára kardinális kérdés a különféle zeneszámok bejátszása, azok felcsendülése. A saját fájdalmukra keresnek gyógyírt, megannyi slágerre rezonálnak ilyenkor. Sokan komoly gyűjteményekkel jelennek meg, jelezve, hogy a szertartás bizonyos részeihez melyiket tartanák odaillőnek.

Egy lelkész évekkkel ezelőtt kijelentette: „Vagy az a dal, vagy én.” Ezzel juttatta kifejezésre, hogy nem tartja elfogadhatónak, ha világi slágerek is beszüremkednek a szép, veretes korálénekeink mellé. De valóban választás elé kell állítsuk a gyászolókat, és nem lehetünk rugalmasabbak? Bizonyos tekintetben azzal tiszteljük meg az ő érzéseiket, ha engedékenyebbek vagyunk. Például amíg a ravatalozóban várakoznak, hallgassák azokat a zenéket, amelyeket ők választottak. Egy kedves idős egyháztagunk sírjánál díszlövéseket adtak le, mert sportlövőket edzett, és harmonikával játszották el a kedves dalait, egy másíknak pedig tárogatóztak. Vajon sérül-e az igehirdetés tartalma, gyengül-e az evangélium ereje akkor, ha a temetés egy-egy alkalmas pontján teret adunk más zenének is, és nem csak az énekeskönyvi énekeinket énekeljük *a cappella*, jórészt csak ketten a kántorral?

Énekeskönyvi énekeink ennek ellenére mégis elmaradhatatlanok. Szép koráljaink szövege, dallama vigasztaló tud lenni, nem mellesleg a szolgálattevők számára is erőt ad. Az ének elmondja mindazt, amit már nem lehetett átadni az igehirdetésben, más bibliai igazságokat is feldogoz. Mivel a gyászolók a némaságot tartanák méltó elkészítésnek, a temetési énekek kapcsán lehetőségünk nyílik elmondani azt, hogy mi a temetés célja és tartalma. Fontos tudniuk, mekkora teher csendben ott állni a sír mellett, és milyen megrendítő kizárólag a technikai dolgokat látni magunk előtt, a föld koppanását hallgatni. Ha előzetesen beavatjuk a részletekbe a gyászolókat, nem fognak idegenkedni az énekléstől azok sem, akiknek nincs kapcsolata az egyházunkkal. Mivel egyre kevesebb olyan egyháztagunkat temetjük, akiknek volt választott vagy kedves éneke, válasszunk körültekintően a temetési koráljainkból.

Igehirdetés, imádság

Minden kazuálénkra igaz, hogy nekünk kell választanunk igét, amelyről majd prédikálunk. Nyilvánvalóan ki-ki a saját gyakorlatát tartja megfelelőnek. Van igegyűjtemény az *Agendában*, lehet arra szorítkozni. Ha nincs határozott kérés – keresztelési vagy konfirmációi ige –, akkor jó a temetés napjára kijelölt vagy az elhalálozás napján olvasott útmutatóbeli igéket is választani. Engedjük, hogy vezessen bennünket Isten! Erre a szolgálatra helyes úgy készülni, hogy mindazt, amit leírtunk, szóról szóra fel

is olvassuk. Elég egyetlen elszólás, nyelvbtlás, rosszul megalkotott mondat, igen kellemetlen helyzetet teremt. Az alkalom súlyához mérten akkor járunk el megfelelően, ha lehetőleg a legkevesebbet improvizálunk. Amennyiben úgy érezzük, az igehirdetés utáni imádság lehet az a pont, ahol szabadon, őszinte szívvel, a Szentlélek által vezetve szólhatunk és állhatunk élet és halál Ura elé.

„Az egyház bizonyóságot tesz arról, hogy az élő Úr Jézus Krisztus az ember reménysége életben és halálban. Az egyház hirdeti és vallja a temetésnél, hogy bűneink miatt Isten haragjából vettettünk a halál hatalma alá, de Isten szabadulást is ad Jézus Krisztus által a büntől és a haláltól, az ítélettől és a kárhozattól. Az egyház a temetésnél azzal fejezi ki a szeretet közösségét, hogy ezt a bizonyóságtételét nem oktató módon mondja el, hanem maga is elfogadja azt a figyelmeztetést, amelyet Isten a gyülekezet egyik tagjának halálával ad, és a gyászolókkal együtt maga is megvallja bűneit, és hallgatja Isten ígéjének intését és vigasztalását. Az egyház a temetést lényege szerint mindig egyformán végzi annak a kifejezésére, hogy nincsen különbség, mindnyájan egyformán bűnösök vagyunk, és a bűn egyetemességének tudatában mindenkit egyformán Krisztus bűnbocsátó irgalmába ajánl. A temetésnél az egyház nem ítélezik sem az élők, sem a megholt felett.” (*Agenda*, 403. o.)

Az igehirdetésben egyszerre kell megjelenjen a hálaadás az életért, a bűnbánat, a hitvallás Urunk halált legyőző hatalmáról és halálon is átívelő szeretetéről. A kérdés most is, mint minden esetben, a „hogyan?”. Hogyan lehetséges ezeket egységbe foglalni, szeretettel igazat szólni? Úgy szólni a közös reménységünkről és hitünkről, hogy közben tudjuk, sem a családtagok, sem az elhunyt nem volt istenfélő, hívő ember? Hogyan tudunk prédikálni az Úr irgalmáról és örök szeretetéről, miközben egy daganatos betegségben elhunyt kisgyermek ravatala mellett állunk? Változtat-e bármit is Isten titokzatos, embermentő jóságán az, hogy egy embertársunk földi életében mi nem vettük észre Isten munkáját, vagy nem történt meg a gyógyítás csodája? Biztos vagyok abban, hogy minden elhunyt ravatalánál lehet prédikálni Isten végtelen kegyelméről, hogy ő többet akar adni nekünk, mint csupán a földi élet, és az Úr Jézus Krisztus elkészítette nekünk a helyet a mennyei otthonban. Nem prédikáljuk bele az elhunytakat a mennyországba, de hirdetjük, hogy Istenünknek az az akarata, hogy minden ember üdvözüljön.

Versek

Megannyi keresztény szerző műveiből válogathatunk. Igényesebbé teszi a temetési szolgálatunkat, ha a prózai részt, az igehirdetést odaillő versekkel kiegészítjük. A költemények olyan lelki húrokat is megpendíthetnek, amelyeket nem tudunk megérinteni, csak a saját megfogalmazásainkkal. Juhász Gyula, Ady mellett Vajda Pál, Wass Albert, Reményik Sándor és Sík Sándor is sok szép verset írt a lélek Istenhez történő hazatalálásáról. Nyilvánvaló, hogy az istenes versek idézendők vagy olyan részek, amelyekkel szemben elhangzik válaszul egy ige, egy vigasztaló zsoltárvers.

Együttműködők

Tudatosan nem a *közösen szolgálók* kifejezést adtam ennek a résznek, ez csak a kántorra vagy zenészekre, esetleg a jelen lévő presbiterekre vonatkozna. Az együttműködők a temetés során a felkért szónokok vagy búcsúzóik. Egy település prominensei esetében polgármester, iskolaigazgató kérhet

szót. Ritkán fordul elő, de ilyen esetben fontos tisztázni, hogy a felkért búcsúzó hogyan illeszkedhet be a mondandójával az evangélikus temetési liturgiába. A lelkész tájékoztasson az idői keretekről, és egyeztessék a szöveget, a nekrológot, ne hangozzék el kétszer ugyanaz, csak más megfogalmazásban. Mivel a lelkész felel az egész alkaloméért, legyen bátor, és ragaszkodjon ahhoz, hogy megmaradjon a temetés jó rendje.

A temetkezési szolgáltató munkatársai is együttműködők. Ha mindent jól végeznek, akkor szinte láthatatlanok. Csak akkor van baj, ha a munkájukat nem megfelelő diszkrécióval végzik. Sajnos ezek az esetek is óhatatlanok, de ha jó kapcsolatunk van a szolgáltató vezetőjével, jelezhetjük a tapasztalt kellemetlenségeket (pl. hangos beszéd, nem méltó megnyilvánulások).

Kihívások a temetési szolgálatra készülve és a gyászolók lelkigondozása során

- A teodicea kérdése gyakran felmerül. Miért engedte Isten? Miért hagyta Isten? Miért nem tett valamit Isten? (Vigasztaló lehet Jézus és Márta beszélgetése: Jn 11,21–15.)
- A nagy betegség, nagy fájdalom utáni megkönnyebbülés érzését fontos megbeszélni a gyászolókkal. (Szabad-e így éreznem?)
- Amikor az önvádat vagy büntudatot kell kezelni és a bűnbocsánatot hirdetni. (Ha időben odaérek, ha jobban figyelek, ha jobb lett volna a kapcsolatunk, stb.)
- Amikor senkije sincs az elhunytnak, vagy köztemetésre készülünk.
- Amikor azt kérik, legyünk rajta mielőbb túl.
- Amikor valaki a családtagjáról/szüleiről szinte semmit sem tud mondani.
- Amikor majd nyolcvan éves emberek összevesznek azon, kinek van joga az elhunytról bármit is közölni a lelkésszel.
- Amikor rivalizálással találkozunk. Ki hova fog állni, és vajon lesz-e botrányos kiszólás a temetés során?
- Amikor a lelkész arra kéri a gyászolókat, hogy az elhunytra tekintettel tegyék félre a dühüket, most méltóságteljesen adjunk végtisztességet.
- Amikor azon megy a vita, kit említsenek meg legelőször a búcsúzó sorában, és kit hagyjanak ki *nyomós indokkal*.
- Amikor azt hiszik a gyászolók, hogy majd ezután is beszélgethetnek az elhunyttal.
- Amikor tisztázni kell, hogy a lelkek nem jönnek vissza a másvilágról, nem hagynak jeleket.
- Amikor el kell mondani, hogy az elhunyt nem fogja őket látni és segíteni odafönről.
- Amikor a saját egyháztagjaink sem mondják az Apostoli hitvallást vagy a Miatyánkot a temetésen.

Zárszó

Azt gondolom, lelkési szolgálatomban a temetéseket végzem a legnagyobb körültekintéssel, mert ezt kaptam útravalóul Ribár János esperes úrtól, aki a tanatológia tudományának jeles művelője.

Egyetlen temetésem volt huszónhét évnyi szolgálatom során, amikor nem énekeltem. Egy családban egy hét alatt két temetés is volt, a másodikikon már csak csöndes búcsút szerettek volna. Nagyon nyomasztó, ha kihagyjuk. Kell a jó rend, önmagunk miatt is.

Egy kedves tanárom társadalmi szónok lett, jó tollú író, de ige, hitvallás, imádság nélkül nem adnánk meg a lehetőséget, hogy a mulandó ember rátaláljon az örök Istenre. Mert ez a szolgálat minden apró részletében erről szól: elsegíteni a ránk bízottakat arra, hogy találkozzanak az Úr Jézus Krisztussal, vigasztalást, útmutatást, reményt és békeséget nyerni tőle, aki feltámadás és élet.

Ajánlott irodalom

- BODÓ Sára 2016. *Gyászigében. A gyászolók lelkigondozásának lehetőségei*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- COLLARD, Dianne B. 2015. *Úgy döntöttem, megbocsátok... fiam gyilkosának*. Ford. Gulyás Melinda. Harmat Kiadó, Budapest.
- CSERHÁTI Sándor – BALIKÓ Zoltán 1996. *A megrepedt nádat nem töri el*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.
- MCENTYRE, Marilyn Chandler 2023. *Utunk végéhez közeledve*. Ford. Csiszár István. Harmat Kiadó, Budapest.
- POLCZ Alaine 1989. *A halál iskolája*. Magvető Kiadó, Budapest.
- POLCZ Alaine 1998. *Ideje a meghalásnak*. Pont Kiadó, Budapest.
- POLCZ Alaine 2000. *Gyászban lenni*. Pont Kiadó, Budapest.
- POLCZ Alaine 2005. *Együtt az eltávozottal*. Jelenkor Kiadó, Budapest.
- RIBÁRNÉ ZENTAI Edit – SZATMÁRI László (szerk.) 2007. *Ne félj, csak prédikálj! Ribár János írásai 1995–2006 között*. Magánkiadás, Orosháza.
- RIBÁRNÉ ZENTAI Edit – SZATMÁRI László (szerk.) 2012. *Ne félj, csak prédikálj... tovább! Ribár János írásai*. Magánkiadás, Orosháza.
- TAPOLYAI Emőke 2017. *Harmóniában múltunkkal, jelenünkkel, jövőnkkel*. Harmat Kiadó, Budapest.
- VARGA Gyuláné 2005. *Fürödni a jóban. Egy rákos beteg vallomása*. Ébredés Alapítvány, Pécel.